

Dialog ^{supliment} Tribuna

NR. 3 2007

Lucian Blaga între amintire și actualitate

De vorbă cu criticul Gheorghe Grigurcu

Domnule Gheorghe Grigurcu, ați avut norocul și privilegiul de a-l cunoaște îndeaproape, ca student la Universitatea din Cluj, pe marele nostru Lucian Blaga. Vă rugăm să evocați acea perioadă studențină din viața dumneavoastră, împrejurările în care l-ați cunoscut pe filosoful și scriitorul devenit unul din reperatele de prim-plan ale culturii române.

Cu adevărat a fost pentru mine un „noroc” și un „privilegiu” să-l cunosc pe Lucian Blaga. Era unul din idoli mei tainici ai anilor de liceu orădean, înnegurați de proletcultismul aflat în culmea dezolării sale, când îi citeam cu nesăbuită poezia din ediția Fundațiilor Regale pe care o subtilizasem dintr-o bibliotecă publică, ținută sub lacăt. Aveam simțământul că, alături de Argezi, de G. Călinescu, e o ființă mitologică, trăind într-un Olimp inaccesibil pentru muritorii de rând, a cărei lumină augustă sporea în întinericul prohibiției ideologice. La plecarea, forțat, de la Școala de literatură, după numai un trimestru de studii, Labiș mi-a dăruit în semn de despărțire volumul I din *Opera dramatică*, pe care autorul său mi-a alternat, peste câțiva ani, o dedicație. Dat fiind calitatea mea de student în Capitală, Olimpul a început totuși a-mi întredeschide porțile. L-am vizitat pe Tudor Arghezi în cuibul său de la Mădărar (vizita a constituit capul de acuzare principal în excluderea mea de la „fabrica de poezii”), l-am auzit cuvântând pe Mihail Sadoveanu, am participat la câteva ședințe ale Academiei, una din ele fiind închinată unei conferințe a lui G. Călinescu despre Cehov... Primul gând cu care am debarcat la Cluj, la începutul anului 1955 (mi se făcuse un hatâr, acela de a putea continua acolo pregătirea universitară), a fost - mai încăpe vorbi? - cel de a-l întâlni pe marele Blaga. Aflând că lucrează la Biblioteca Universității, m-am înființat într-o dimineață geroasă în clădirea acesteia. Nu voi uita niciodată clipa în care, aflat la etaj, am zărit creștetul clăruț al celui clătat care urca agale scările. Înalt, grav, cu o ținută dreaptă, cu o mască expresivă ținută în linii decise, „latine”, autorul *Poemelor luminii*, chiar dacă întâlnit aievea, mi s-a părut (și am rămas cu aceeași impresie în decursul întregii perioade în care l-am frecventat) a transcende cumva condiția umană, a fi mai curând zeu decât om. Alura statuară și se percepea încă din timpul vieții și-l prindea de minune. Mi-a arlat din capul locului o bunăvoiență și o atenție ce m-au copleșit. Ritmul întâlnirilor noastre era cam de două-trei ori pe lună, ele continuând până la finele anului 1958, când am părăsit Clujul definitiv. Subiectele convorbirilor noastre erau foarte

variate mergând, firește, de la literatură la amintirile ilustrului meu interlocutor cărui îi plăcea să le depene și de la evenimentele curente la condițiile mele de viață față de care acesta vedea o neașteptată solicitare. Uneori poetul improviza mici eseuri pe teme ce-i stăteau la inimă, despre stil, specific național, gândirea mitică și cea magică etc.. Nu o dată, Blaga a intervenit când aveam necazuri. Astfel mi-a dat sfaturi și a vorbit cu un medic când mă amenința o încorporare militară intempestivă, iar când m-am pomenit eliminat pentru câteva „absențe nemotivate” la cursurile de marxism-leninism, n-a pregetat a face un drum până la decanul Facultății de filologie, temutul Iosif Pervain, pentru a drege lucrurile. Dar marea mea bucurie era legată de poezia pe care începusem a o sluji cu febrilitate. Periodic îi înfățișam marelui poet versurile pe care le comiteam. Blaga a binevoit a emite asupra lor o opinie hiperelogioasă - mi-e jenă să o reproduc -, care mă înaripa, dar care, având un oarecare ecou în Clujul aceluia timp ingrat, a provocat o undă de antipatie la adresa neînsemnatului copilandru ce eram din partea literaților oficializați. Revista *Steaua* la care am debutat, după destule luni de așteptare, la începutul anului 1956, cu un ciclu de poezii și unde înfățișam și câte o recenzie, mă publica... cu pipeta. Între Blaga și *steliști* funcționau relații reci. I.D. Sârbu consemnează un gest nespuse de grobian al lui A.E. Baconsky, săvârșit pe stradă, la o întâlnire cu poetul interzis, întâmplare verosimilă, întrucât redactorul șef al mensualului în chestiune (era pe atunci unicul periodic literar românesc din capitala Ardealului) îmi vorbea și mie despre înaintașul său pe un ton condescendent, ca despre un personaj perimat, „clasat”. El se socotea de bună seamă cel merit a-l continua și a-l „depuși”, sub egida unui „umanism nou”, „socialist” pe care se străduia să-l teoretizeze în tandem cu Petru Dumitriu, emulul său bucureștean. Aflând asemenea lucruri, Blaga surâdea. Nu l-am surprins niciodată crispat, revoltat, alarmat. Vedea un calm imperturbabil, ală cum se cuvenea unui veritabil olimpiu. La adresa lui Baconsky, care domina atunci viața literară clujeană „la vedere”, mi-a spus doar atât: „Ce vrei, e deprins cu un anume standard de viață și scrie ală cum scrie pentru că nu mai are încotro” (pe atunci producția „angajată” era remunerată copios).

Cum era „acceptat” profesorul-academician Blaga de către universitarii clujeni și ce sentiment era înconjurat de tânără generație? Ați putea să exemplifica?

Din rândul profesorilor mei de la Facultatea de filologie clujeană, Blaga avea un prieten apropiat în persoana vârstnicului Ion Breazu, care ne preda perioada „clasică” a literaturii române. Om blajin, cu un chip ce iradia bunățate, respectat de studenți, din plătate

Gheorghe Grigurcu

s-a îmbolnăvit în curând și a decedat în 1957. Am fost și-l văd o dată la spitalul unde se afla internat, prilej în care mi-a vorbit cu căldură despre Blaga, exprimându-mi regretul că poezia pe care a scris-o după război, prin care lira lui s-a „clasicizat”, nu poate vedea lumina tiparului. Mi-am dat seama că Blaga se afla în centrul preocupărilor sale. În schimb Mircea Zăciu, lector tânăr, cu un rictus de rigiditate care-i contracta figura, prea puțin comunicativ cu studenții, nu țiu să-l fi pomenit vreodată, fie și tangențial, în cursul său consacrat literaturii noastre contemporane. Din frazele puține și încercate de rezervă în care autorul *Jurnalului* s-a referit ulterior în scrisul său la Blaga, am tras concluzia că nu-l agreea. Lucru curios, întrucât Zăciu era un zelator al literaturii ardelenice al cărei astru de primă mărime era indiscutabil Blaga. Oare ce s-a petrecut între ei? Iată un subiect pentru cercetătorii literari! Cât privește tineretul cu deschidere spre literatură, acesta nu putea să nu-l admire pe cel pe care-l resimțea, în pofida interdicțiilor și a ideologizării aflate în floare, drept un stâlp al spiritualității românești dintotdeauna. Intuiția tinerilor nu greșea. Dovadă: imensa, frenetică lor participare la faimoasa conferință pe care, după un lung răstimp în care nu i s-a mai îngăduit nici o prezență publică, a ținut-o Blaga în primăvara anului 1957, la Biblioteca Universității, *Întâlniri cu Goethe*. Deși anunțat doar prin câteva afișe de format mic, a fost un triumf. Majoritatea celor ce doreau să fie de față, n-au mai înclept în sală. Promisiunea pe care a făcut-o istoricul D. Prodan, care avea rol de moderator, cum că manifestarea se va repeta, desigur că n-a putut fi respectată. Îmi imaginez căli blăiești cu ochi albaștri au fost mobilizați atunci în clădirea unde vorbea Blaga...

Într-o scrisoare de recomandare către „amicul Jebeleanu”, Lucian Blaga spunea că vă

cunoaște „de vreo câțiva ani“, vî „urmlrește evoluția literară“ și vî apreciaz „în chip deosebit pentru darurile intelectuale și creatoare“ cu care v-a înzestrat natura. „Tânărul este într-o situație foarte grea, și mai este pe deasupra foarte neajutorat. Gîsesc cî ali face o cu totul strălucită achiziție, dacă l-ați angaja la Scrisul Bînănean. Vi-l recomand cu toată căldura. Al d-tale cu veche și mare prietenie, Lucian Blaga.“ Vî rugăm să evocați această împrejurare, dar și cealaltă scrisoare de recomandare către Tudor Vianu, director general la Biblioteca Academiei RPR, din 24 decembrie 1958, rugându-l să vî gîsească o „slujbă la Biblioteca pe care o conduceți“. Citez în continuare din scrisoarea-recomandare: „E un om care promite enorm prin harul său poetic, dar care din pricina stângăciei și a timidității cu care pîște în viață are toate șansele să se prîbușească, dacă nu i se întinde o mînă de ajutor. El va trece curînd pe la tine (...). Pe lângă darurile intelectuale ce le are, tânărul mai are și o foarte sîntoasă origine. E nepot al Elenei Pavel. Din pîcate, aspectul fizic nu-l ajută deloc în viață“. (Pavel Ţugui, Amurgul demiurgilor. Argezi, Blaga, Călinescu, Ed. Floarea darurilor, București, 1998, pp. 31-181. A se vedea și nota 352, la Viața lui Lucian Blaga, aprilie 1944-iunie 1947, vol. III, de Ion Bîlu, Ed. Libra, București, 1997). Alți mîrturisit undeva cî Blaga „a fost singura persoană care s-a străduit (...) să-mi dea o mînă de ajutor. A vorbit pe unde a putut“, inclusiv cu rectorul C. Daicoviciu, cu Valeriu Bologa, profesorul de istoria medicinei. V-ar fi dat o scrisoare de recomandare către redactorul șef al revistei Orizont (cf. P. Ţugui). La toate acestea, dumneavoastră ați fi declarat undeva cî Blaga v-a „oferit bucuria unui sprijin moral, din pîcate nu și unul afectiv“ (v. nota citată)... Ne-ați putea detalia?

La terminarea facultății, în vara anului 1958, nutream o aspirație cred cî naturală, aceea de a rămîne la Cluj, urbe de care mî legasem sufletește. În anul precedent, dobîndisem un premiu întâi pe țară ce mi-a fost înmînat la București, în cadrul unei ample festivități, de către celebrul Al. Rosetti și pe deasupra eram singurul student din seria mea care începuse să apară în presa literară. Nu-mi dădeam seama, Doamne, cî aveam un dosar și cî mai mult ca sigur eram suspectat fîr

Romul Ladea – Lucian Blaga

încetare ca un „element dușmînos“, pesemne și mai... „dușmînos“ ca efect al relațiilor mele cu Blaga ce nu puteau scăpa arhivistelor „organe“. Așa încît m-am adresat dascălilor mei, în primul rînd lui Mircea Zăciu despre care mi s-a spus cî se ocupă cu „cadrele“ și care m-a primit cu mare rîceală, ca și dirigitorilor de reviste, lui Ioanichie Olteanu de la Tribuna, reînființat de puțin vreme și mai ales lui Aurel Rîu, care moltenise scaunul lui Baconsky la Steaua ce mî publica. Ioanichie Olteanu, care mî cunoștea de cînd eram elev, s-a rostit ezitant. După obiceiul d-sale, Aurel Rîu m-a purtat cu vorba-i „diplomatic“ pînă mi-am dat seama cî nu prea se poate conta pe promisiunile ce mi le-a făcut. Chiar, ca și zic așa, în toiu acestora, am aflat cî fusese angajat în redacția Stelei un critic care, deli se mai află în viață, de vreo două decenii e complet cîzut în uitare. A fost opțiunea poetului Rîu, pe care eu unul continui a-l prețui. În fine! Singurul om care a încercat să mî ajute cu adevărat în acel moment de cumpînă a fost Lucian Blaga. Explicabil, ajutorul său a fost însă, în ochii autorităților ca și ai unor acoliți ai puterii, contraproductiv. Avea loc o conjugare nefastă a situației de interzis a lui Blaga cu cea de indezirabil a celui ce vî vorbește. Oricum îi port genialului creator o eternă grațitudine pentru ceea ce s-a străduit să facă în sprijinul unui tânăr „cu probleme“. În fond, pentru tot ceea ce a însemnat în viața mea. În mediul clujean, m-a recomandat atotputernicului rector și politician Constantin Daicoviciu, ca și unor personalități ce mi-ar fi putut acorda un ajutor colateral, precum profesorul universitar de istoria medicinei, venerabilul savant Valeriu Bologa. A adresat o scrisoare poetului Alexandru Jebeleanu, redactor șef al revistei Orizont de la Timișoara, și o alta lui Tudor Vianu, profesor al meu în efemera-mi trecere pe la Școala de literatură, care ocupa fotoliul de director al Bibliotecii Academiei RPR, dar totul s-a dovedit zadarnic. Intram într-o perioadă de șapte ani dificili cînd n-am mai avut practic nici un contact cu lumea literară și nicio speranță. Pînă cînd, ca prin miracol, am devenit redactor al revistei Familia, resuscitată la Oradea sub conducerea lui Al. Andreișoiu, în vara anului 1965, fîr ca inestimabilul meu mentor să mai poată fi martorul satisfacției mele... Mă vîd dator în acest loc cu o lîmure. În epistola către Tudor Vianu, Blaga vorbește, în spiritul cerințelor epocii, despre „o foarte sîntoasă origine“ (socială) a mea, ca „nepot al Elenei Pavel“. Cine a fost Elena Pavel? Un „erou al clasei muncitoare“, militant comunist în „ilegalitate“, ucis în 1943, într-un bombardament anglo-american efectuat asupra penitenciarului din Ploiești, unde se găsea închis. Numele său avea odinioară o îndeajuns de largă circulație propagandistică alături de cel al altor „eroi“ similari: Vasile Roaită, Ilie Pintilie, Olga Bancic ș.a., fiind atribuit unui cinematograf din centrul Bucureștilor, situat pe actualul Bulevard Elisabeta, precum și cîminului studențesc de fete din Cluj de pe Calea Mîlilor. Ce relații am eu cu Elena Pavel? Era o îndeprtată rudă, prin alianță. Bunica mea avusese un prim soț (mama mea e rodul celui de-al doilea mariaj al său), decedat de tânăr, prin care devenise cumnată cu mama Elenei Pavel. Am pîstrat legături, cu curînd de bune cunoștințe decât de familie, cu mîtușa și cu surorile celei din urmă, alijderea militante comuniste antebelice, dintre care una, Maria Sârbu, a deținut o seamă de demnități politice

și a ajuns profesor universitar de geografie, gîzduindu-mă în rîstimp de decenii, în sejururile mele bucureștene, iar alta, Victoria Sârbu, e cunoscută pentru colaborarea și conviețuirea sa cu Ștefan Foriș, fost secretar general al partidului comunist, asasinat de confrății săi, din care pricină tanti Victoria a suferit ani de temniță sub Gheorghiu-Dej. Niciuna din persoanele în cauză nu mai trăiesc. Niciuna din ele nu mi-a înrîurit în nici un fel convingerile, activitatea și comportarea. Cred cî e mai mult decât limpede cî relațiile vagi de rudenie pe care le-am menționat nu-l îndreptălesc pe Marian Popa să afirme peremptoriu în Istoria pe care o semnează cî m-a trage „dintr-o familie de activiști comuniști“. De unde pînă unde? Nici pîrînții, nici bunicii mei n-au fost membrii niciunui partid, lînându-se departe de politică și cu atît mai vîrtos de cea comunistă. Cît privește pretinsa mea aserțiune cum cî Blaga nu mi-ar fi oferit „un sprijin afectiv“, e o eroare. Una grosolană. Cred cî, mi-a jucat festa tiparul, prin înlocuirea cuvîntului afectiv cu cuvîntul afectiv. Cum aș putea declara așa ceva cînd tocmai benevolența deținerii, afecțiunea pîrintească aș putea spune pe care mi-a purtat-o poetul a constituit temeiul relației noastre și constituie în prezent legitimitatea amintirii luminoase ce i-o port?

La ce lucra Blaga în perioada în care l-ați cunoscut? În discuțiile ce le aveți, vî refereați și la unele idei și aspecte ale preocupărilor sale mai vechi sau mai noi? Ce pîrere aveți conturat, atunci, despre scriitorul plurivalent, și filosof pe deasupra? Ce parte a operei sale vî interesa, vî incita, vî mobiliza în chip deosebit?

Ca „funcționar“, cum zicea cu o moale persiflare, al Bibliotecii Universitare din Cluj, Blaga avea „sarcina“ de a studia aspecte ale culturii transilvane din veacurile anterioare. Altminteri, elabora Luntrea lui Caron („o autobiografie care se citește ca un roman“, lînea să-mi precizeze), scria poezii („ele vor cam schimba fața de azi a poeziei românești“) și se pregătea să realizeze o piesă de teatru cu temă dacică („vreau să mai scriu teatru cu mijloacele mele de-acum“), rîmasă, se pare, un simplu proiect. La suprafață, făcea act de prezență cu traduceri, singurele sale texte care puteau fi publicate. lînea mai cu seamă la tîmțirea Faustului goethian, în care vedea și „o cătime de operă personală“. De asemenea era preocupat de ordonarea operei sale în vederea unei reeditări ce „va veni odată și odată“. În consecință, dactilografia unele texte rîzlele (era mulțumit, bunșoară, cî regîsise o conferință mai veche despre Dimitrie Cantemir). „Nu și se pare cî sunt prea multilaterală, mî întreba Blaga în glumă. „Așa procedează natura. Pe unii îi creează prea... unilaterali, pe alții prea multilaterali“. Poate cî sunt o reminiscență a Renașterii“, mai declara. „O față tîrzie, compensatoare a Renașterii de care românii n-au prea avut parte“. În anii petrecuți în preajma lui Blaga am citit cred cî toate cărțile care i-au apîrut pînă atunci. Nebînuitele trepte completau ediția poeziilor de la Fundații, rezonând în chip aparte în viața mea juvenil sentimentală. Natural, am zîbovit îndelung asupra trilogiilor. Spaliul mioritic l-am recitat de vreo trei-patru ori. Un moment hazliu s-a petrecut atunci cînd i-am, spus lui Blaga cî citesc Spaliul mioritic, seara, pentru a putea... adormi mai ușor. Autorul său și-a îndreptat

asupra-mi privirea, cuprins o clip de nedumerire. „Cum aia?” „Adorm cu ochii pe perfectiune”, am dres-o prompt, împlicându-l.

Într-o discuție, Lucian Blaga aprecia că „există două feluri de traducători”. Cât vreme unii sunt „simply agenți ai autorilor, adevărind notarial produsele lor”, alții „rămân ei înșiși în textele traduse”, încadrându-se „în destin”. „Atât eu cât și Argezi facem parte din categoria a doua. Traducerile noastre poartă un sigiliu al fatalității. Astfel îmi îngheț a socoti traducerea din poezie pe care le-am făcut un fel de creații proprii” (Cf. Ion Bălu, *Viața lui Lucian Blaga*, IV, p. 268; de văzut și nota 352 din vol. III). Acest lucru a fost deja observat de specialiști, încă de la început. Astfel germanistul Mihail Ișbănescu, referindu-se la traducerea lui Faust, observa că „Blaga filtrează pe alocuri imaginile și ideile goetheene prin prisma unor viziuni personale”, sporind textul cu un număr considerabil de versuri, poate și datorită faptului că „posibilitățile de expresie ale limbii române sunt mai analitice prin comparație cu concentrarea și forța de sintetizare a limbii germane” (I. Bălu, *ibidem*, IV, 269). Unora le-a părut că „textul românesc” sună mai mult blagian decât goethean (V. Iancu), Blaga luându-și o mare libertate față de „vers, prozodie și formă, care pentru Goethe aveau o importanță estetică hotărâtoare... Cunoscându-i traducerea din lirica universală, inclusiv celelalte opere din germană, ce părere v-ați format, domnule Grigurcu, asupra acestor evidențe?”

N-aș putea fi decât întrutotul de acord pentru ceea ce s-a afirmat în legătură cu traducerea efectuată de Lucian Blaga. Ele poartă o pecete pregnant personală, sună evident blagian. Nu sunt „acte notariale”, ci de creație personalizată într-un nou tipar. Așa pot fi integrate în bunul măsura creației proprii a poetului, conturând imaginea unui „autor-orchestrant”, care a atacat *con brio* toate formele expresiei literare. Și menționez în acest loc și necazurile ce le-a avut Blaga în legătură cu traducerea sa, scrieri care au, din motive lesne de înțeles, o pondere mare în perioada comunistă. Acest capitol al activității sale a fost inițial încadrat, în chip umilitor de către Uniunea Scriitorilor (prelucrate: Mihai Beniuc, neînduplecatul său vrăjmaș, care n-a ezitat să-mi spună, într-o bună zi, la telefon în legătură cu poetul care nu mai era în viață: „aș vrea să-i spun, scoală, stăvule, ca să te pun la punct”), la categoria a treia, iar din prefața la *Faust*, semnată de Tudor Vianu, după cum mi s-a plâns traducătorul, a fost „radiat” paragraful final, conținând laude privitoare la calitatea traducerii.

Ce ne puteți spune despre modesta „contribuție” la traducerea unor texte din limba rusă, prelucrate apoi de Blaga pentru volumul din 1956, „Din lirica universală”? Citez din Ion Bălu (vol. IV, p. 283, dar mă refer și la confesiunea Dv. inserată în vol. IV, 1999, la nota 352): „Cerându-i-se de către editură să sporească numărul traducerilor din literatura rusă, pentru «sumarul» volumului” „Din lirica universală”, predată în noiembrie 1956, -Blaga- își amintea Al. Balaci- I-a propus pe Gheorghe Grigurcu. Fiindcă îl lăsa pe Gheorghe Grigurcu «cititor de poezie rusă în original», Lucian Blaga l-a rugat să-i dea câteva traduceri brute. Din textele puse la dispoziție, poetul s-a oprit asupra unei poezii de Lermontov, în două strofe, pe care a intitulat-o Iubire mândră”.

Lucian Blaga la Valea Drâganului

Este riguros adevărat. Mai adaug un fapt. Sunt autorul celei dintâi (foarte posibil unice) recenzii de care a avut parte volumul de traduceri al lui Lucian Blaga. *Din lirica universală*, solicitat pentru Steaua, cu o ușoară ironie de către Aurel Gurghianu, redactor al mensualului clujean: „dacă tot ești prietenul lui Blaga, n-ai vrea să scrii ceva despre cartea lui?”. Spre surprinderea mea, un condei redacțional s-a amestecat în textul pe care l-am predat, cu o nuanță mustrițoasă care, peste multă vreme, mi-a fost reproșată într-o diatribă lăsată pe două pagini ale *Literatorului*, sub semnătura lui Mihai Drâgan. M-am pomenit cu acea imixtiune, în pagina tipărită, fără să fi fost anunțat în prealabil, așa cum cred că ar fi fost firesc... Oricum, Blaga mi-a mulțumit pentru acel modest comentariu ce va fi contribuit și el la veninoasele admonestiri ideologice de care am avut parte la finele anilor '50, care au determinat eliminarea mea pentru mai mulți ani din câmpul publicistic, acuzat fiind de idealism, misticism, influență blagiană. Autorii lor, nume de prim-plan în epocă: Ov.S. Crohmăniceanu, Silviu Iosifescu, Georgeta Horodincă.

În ce relații erali cu colaboratorii apropiați ai profesorului Blaga (asistentul din 1946, Ovidiu Drimba, Gheorghe Pavelescu, ambii cu doctorate la Blaga ș.a.) I-au rămas toți aceștia loiali Maestrului lor?

Nu i-am cunoscut personal pe d-nii Ovidiu Drimba și Gheorghe Pavelescu. În schimb am făcut cunoștință în preajma lui Blaga cu alte personalități: esteticianul Liviu Rusu, istoricul Pompiliu Teodor, folcloristul Ion Mușlea pe care-l întâlneam frecvent când îl vizitam pe autorul *Laudei somnului*. Din rândul acestora o mai mare apropiere am realizat-o cu dl Alexandru Husar, pe atunci universitar clujean, în curând mutat la Iași, unde a desfășurat o îndelungată carieră didactică. Un amănunt straniu. Dl. Husar avea ochii... asemănători cu cei ai lui Blaga, de-o ardență orgiastică, îmi plăcea să zic, lăunându-și interlocutorul în raza lor puternică. Era un om cald, generos, cu care alijderea stăteam îndelung de vorbă, căruia îi citeam stihurile mele

începătoare. Îl resimțeam ca un fel de locotenent al Maestrului.

După plecarea din Cluj, unde îi când v-ați mai reîntâlnit? Ce părere aveți despre revenirea în presă, din 1960, a celui ce lucra în secret la romanul antitotalitar *Luntrea lui Caron*, o zguduitoare mărțurisire de conștiință scriitoricească, dar și civică, umană, care, dacă ar fi căzut în mâna celor ce îi întocmiseră încă din 1955 *Dosarul de urmărire informativă*, publicat recent de Dorli Blaga, i-ar fi adus ani grei de închisoare politică?

O ultimă întâlnire cu Blaga am avut-o în vara anului 1959, la poet acasă. Era o zi de un senin înalt, copleșitor, precum un decor adecvat *Poemelor luminii*. Blaga era concentrat asupra „organizării” vieții sale de „proaspăt pensionar”. Prezenta habitualul său aer calm, netrădând nimic din boala ce avea să-l cuprindă și să-i curme zilele în curând. Am discutat, ca de regulă, despre multe, nu în ultimul rând despre eșecul proiectului meu de a mă stabili la Cluj. N-au avut sorți de izbândă nici recomandările amintite mai înainte pe care mi le-a făcut poetul către Alexandru Jebeleanu de la *Orizontul* timișorean și către Tudor Vianu (cu care avusesem între timp o întrevvedere la Biblioteca Academiei, unde era director), răspunsul fiind „nu avem locuri disponibile”. Eram lăcomer. Nu țiam pe ce drum să apuc. Atunci Blaga a rostit un îndemn ce-mi sună și azi în urechi, după o viață în decursul căreia am avut prilejul de a mi-l reaminti de multe ori: „Înlărc-te, Grigurcule!”. Cât privește „revenirea” în presă, din 1960, a lui Blaga, vă referiți probabil la cele câteva articole prin care poetul tenta o ușoară apropiere de regim. Reflectând, posibil, și o slăbiciune de om suferind, ele nu schimbă poziția de rezistent a lui Blaga, nu țin besc figura sa de mare demnitate morală. Mă miră că unul din foștii săi studenți, marcant membru al Cercului literar de la Sibiu, insistă pe potențialul compromis cuprins în acele neînsemnate texte, uitând pesemne că el însuși devenise, pentru ani buni, un soi de ideolog al partidului, într-o vreme în care se afirmase deja, în care nu era neapărat

nevoie de servilismul ideologic pe care l-a manifestat înainte de-a se stabili în Franța...

Cum ați primit vestea morții poetului? Unde vă aflați în perioada 6-9 mai 1961? Din ceea ce ați aflat apoi, ce sentimente v-au încercat?

Vestea morții lui Blaga a căzut ca un trăsnet asupra-mi. Mă aflam la Oradea, unde promisem cu chiu cu vai niște ore plătite „cu bucata”, necesitând clișeele trimestriale pentru menținerea lor, la un curs de ucenici-vânzători pentru comerțul silitesc. Încercam să mă „înțarc”, dar nu prea izbuteam. Tristețea mea era cu atât mai mare cu cât ne găseam încă sub jugul „realismului socialist”, adică al politizării furibunde a vieții literare din care Blaga era, prin forța lucrurilor, exclus. Presa a consemnat plecarea sa dintre noi în note laconice. „Toate porțile erau închise”, cum scrisese G. Călinescu, la finalul uneia din *Croniclele optimistului*, publicat în *Contemporanul*, cu câțiva ani înainte, adnotând astfel, sibilinic, o consemnare a unei căderii pe traseul clărea figura și Lancremul. „Nu îți tu ce voia să spun Călinescu cu aceste cuvinte, sigur că voia să spun ceva”, mi s-a confesat atunci Blaga.

Ar fi meritat Lucian Blaga Premiul Nobel, în 1956? Ce credeli a fost o propunere reală sau o „legendă” (cum se exprimau verban Cioculescu și Ioan Oprișan)?

N-aș exprima decât o banalitate dacă aș spune că Blaga merita mai mult decât oricare creator român Premiul Nobel. Îți tu că exista o controversă în privința candidaturii sale la prestigioasa distincție. Blaga însuși mi-a dat bucuria vestea pe care o avea de la câteva posturi de radio străine, dar... care e realitatea? Să fie oare o pioasă născocire menită a-l consola pe marele „exilat intern”? E adevărat că cercetătorul Ioan Oprișan a primit din partea Academiei suedeze răspunsul că nu posedă un dosar Blaga. Sunt însă la mijloc nume demne de încredere precum Basil Munteanu și Rosa del Conte, la care putem asocia mărturia lui Basil Gruia cum că Blaga ar fi avut în mână chiar referatul întocmit de Basil Munteanu. Consider că trebuie să fim conștienți de relativa condiționare politică a premiului în chestiune. E mai mult ca sigur că statul comunist era profund deranjat de ideea unei în-Nobelări a lui Blaga, eveniment ce ar fi constituit un afront adus concepției sale ideologice, nu-i așa? Drept care s-a zvonit că l-a trimis la Stockholm pe Zaharia Stancu, „om bun la toate”, el însuși visând la celebrul premiu, pentru a-i împiedica pe suedezi să-l premieze pe autorul pus la index. Astfel încât e foarte probabil ca dosarul Blaga, deli existau elementele ce l-ar fi justificat, să nu se fi alcătuit...

Trece, la ora de faim, Blaga printr-un „con de umbră”? Dumneavoastră considerați că, în tot ceea ce ați scris până acum referitor la opera lui Blaga, ați spus ce aveți de spus? Iertat fie-ne indiscreția, însă aveți și unele rețineri, fie ele și de ordin biografic?

Permiteți-mi să răspund în ordine invers la cele două chestiuni. Vă mărturisesc că m-am simțit atât de absorbit de opera blagiană în calitate de simplu cititor, încât mi-a fost greu a mă ocupa în mai largă măsură de ea în calitate de exeget. E ca atunci când te uiți la un

tablou prea de aproape, cufundat în detaliile sale, pierzând lansa unei priviri mai detaliate, de la distanță. Am evocat însă relațiile mele cu autorul *Nebănuitelor trepte* în două serii de însemnări, apărute în câteva numere din *România literară* și într-un număr din *Familia* reunite în volumul *În plătirea de metafore*, Editura Paralela 45, 2003, precum și în unele pasaje din volumul în pregătire *Fișele unui memorialist*, astfel încât sper că se dovedește că nu am „rețineri de ordin biografic” (?), ci, dimpotrivă! La ora de faim, Blaga trece într-adevăr printr-un „con de umbră”, discret însă nu mai puțin real. Cioran, Mircea Eliade, Ionescu, dintre contemporanii săi, e drept, ceva mai tineri, sunt indiscutabil mai în atenția noastră. Oare de ce? Trăim într-un timp al globalizării, ceea ce implică o oarecare împingere în umbră a produselor specificului etnic, a „localismelor” naționale în raport cu orizontul mondial. De asemenea într-o epocă a citadinizării rapide, legate de reducția mediului rural și, implicit, a tradițiilor sale. Or, Blaga reprezintă o supremă înflorire a etnosului nostru, e un celebrator al satului în care vedea un nucleu *sui generis* al lumii, așezat, în fond, pe o nervură eminescian-sămănătoristă pe care le transfigurează, ridicând-o la o putere metafizică. E un cântec de lebdă al spiritului românesc valorificat abisal, adus la o decantare ultimă. Îtim că astfel, în ochii unui postmodern, Blaga ar putea apărea nu altminteri decât un exponat fastuos în Muzeul Satului! Sacrificat în chip brutal în era totalitară, poetul e azi întrucâtva neglijat în cadrul unei istorii ce pare a-și reveni la normal, însă pe anume coordonate ce presupun schimbări ale mentalităților, inclusiv restructurări axiologice. Trist, dar real. Sunt convins că va sosi din nou „vremea” genialei sale personalități, însă deocamdată contextul nu-i este foarte prielnic...

Ce s-ar putea face, în literatură și în viața culturală românească, pentru o mai dreaptă punere în valoare și cinstită a uriașei moșteniri blagiene? S-a făcut chiar tot ce trebuia făcut sau e nevoie de o nouă strategie culturală de relansare?

S-au făcut destule lucruri, însă nu suficiente. Avem un fir de cămăși despre Blaga, datorate unor Ovidiu Drimba, Marin Bucur, Mircea Vaida, G. Ganț, Ion Pop, Alexandra Indrieș, Eugen Todoran, Al. Teodorescu, Dan. C. Mihăilescu, Basil Gruia, V. Fanache, Lelia Rugescu, Ion Bălu, Dumitru Stăniloae, Ioan Oprișan, Const. I. Turcu, Mihai Cimpoi, Zenovie Cârlogea. Nu mai puțin, Blaga apare sub pana mai tuturor criticilor și istoricilor literari semnificativi. Dar în pofida unei atari ofrande exegetice și memorialistice, autorul *Spăliului mioritic* riscă, așa cum arțtam mai sus, un reflux din pricini contextuale. Oare, pentru a ne opri doar la acest fenomen de ultimă oră, erupția neoavangardistă, din belug a sezonatului cu pornografia, caracteristică ultimului val, „douămiist”, al producției literare indigene, nu distonează strident cu verbul solemn, cu postura hieratică a marelui predecesor? Poate că această etapă a destinului său postum e asemănătoare cu cea a lui Rainer Maria Rilke, unul din obiectele admirației sale constante (îmi povestea cu emolie cum s-a așezat, la Berna, în locuința unor prieteni comuni, pe scaunul pe care a stat autorul *Elegiilor duineze*), ocultat în lirica germană atrasă între timp de o rețetă „prozaică”,

modelat de traumatismele istorice, având între prototipurile sale versurile sec-provocatoare ale lui Bertold Brecht.

Este Blaga un „model cultural de excepție”, cum titram noi (și am reafirmat în alte lucrări) un capitol final din Poezia lui Lucian Blaga (1955), în spiritualitatea românească?

Vă imaginați că v-aș putea contrazice?

Conform aprecierii lui C. Noica rămâne Blaga spiritul tutelar și reprezentativ pentru secolul al XX-lea, precum Eminescu pentru secolul precedent?

Nu găsim în secolul XX românesc un spirit mai reprezentativ decât Blaga. Îi privesc figura pe bancnotele puse în circulație în anii din urmă și mă bucur naiv ca de-o formă de dreptate „democratizată” de care are parte în sfârșit personalitatea sa supusă atâtor ultragii.

În ce sens Opera lui Lucian Blaga, geniul său plurivalent capătă deschidere europeană și legitimare universală?

Aș fi tentat să vă aprob iarăși, domnule Zenovie Cârlogea, zicând: „da, geniul său plurivalent capătă o deschidere europeană” etc. În realitate lucrurile se complică prin, așa cum menționez, o zodie mai puțin favorabilă pe plan mondial pentru anume tipuri de poezie, de artă în genere. Valoarea, observa Valery, este „relația unică și inconstantă între operă și un cititor oarecare, în timp ce meritul propriu și intrinsec al autorului este o relație între el însuși și planul său”. Să recunoaștem cu emoționată încredințare meritul covârșitor al lui Blaga, nădăjduind că valoarea i se va impune, la noi și în lume, în dimensiunile-i naturale, ca o proiecție la urma urmei inexorabilă a acestui merit.

Interviu realizat de Zenovie Cârlogea

Redactor responsabil:
I. Maxim Danciu

corectura
L. Ilea

